

Introducere

Acest policy paper a rezultat, în principal, din analiza realizată, pe baza studiului realizat de Agenția Împreună prin contractarea IRES, realizat pe eșantioane naționale precum din analiza altor date secundare.

Acest policy paper prezintă situația romilor din România în anumite domenii ale vieții sociale și propune o serie de recomandări menite să contribuie la identificarea căilor fezabile de intervenție pentru creșterea accesului romilor din aceste comunități la serviciile de educație, sănătate, locuire și ocupare. Aceste propuneri sunt prezentate din perspectiva integrării în Strategia de incluziune a romilor post 2020.

Mecanisme

Strategia pe care o propunem va fi construită din perspectiva unei noi paradigme, bazate pe trei piloni principali:

1. Includerea măsurilor propuse pentru atingerea obiectivelor specifice în Programele naționale sectoriale existente sau propunerea de noi programe naționale cu adresabilitate specifică, acolo unde este cazul;
2. Implicarea comunității în realizarea măsurilor propuse-prin reprezentanții UAT-urilor, GAL-urilor, prin inițierea unor protocoale de colaborare interinstituțională.
3. Monitorizarea și evaluarea de rezultat și de impact a programelor naționale, pe de o parte și a proiectelor locale de ce adresează problematica incluziunii sociale a romilor, pe de altă parte. În procesul de monitorizare și evaluare, instituții naționale precum ANR, vor colabora cu instituții județene și locale (BJR, Primării), precum și cu instituții locale, la nivel de UAT. Instituțiile publice vor colabora în acest demers, cu ONG-uri cu acoperire locală, județeană și națională, ce derulează proiecte de dezvoltare locală și de incluziune socială ce adresează grupuri inclusiv, romi. Colaborarea instituțională va fi operaționalizată prin implicarea stakeholderilor relevanți.

Abordarea care se are în vedere pentru următorii ani are la baza realitatea conform căreia cvasi-majoritatea măsurilor de dezvoltare și promovare a incluziunii sociale pentru orice cetățean român, inclusiv a celor aparținând minorității romilor, trebuie să fie decise și aplicate la nivel județean și local (Consiliul Județean și Consiliul Local), nivel care are competența legală exclusivă în a rezolva “problemele” cuprinse în planul General de Măsuri și, chiar mai mult, de a decide dacă o nevoie este prioritară și trebuie rezolvată.

Guvernul, în schimb, conform prevederilor Legii 195/2006, aprobă standardele de cost și de calitate pentru serviciile oferite de Autoritățile Publice Locale, identifică sursele de finanțare necesare finanțării acestor servicii, creează cadrul necesar respectării principiului non-discriminării și al egalității de șanse, oferă know how și monitorizează gestionarea corectă și judicioasă a resurselor aplicate. Acest aspect poate fi tradus prin faptul că Guvernul stabilește cât costă racordarea la rețeaua de apă pentru o persoană care nu dispune de această facilitate (bineînțeles că standardul de cost diferă în funcție de zonă etc.), găsește finanțarea necesară (din bugetul propriu sau folosind resurse externe), creează un **Program National** la care autoritățile locale pot aplica.

Strategiile locale sunt cele care trebuie să fie susținute. Ele trebuie să includă **nevoile comunităților de romi** pentru simplul motiv că rezolvarea acestora cade în sarcina exclusiv a autorităților locale. Responsabilizarea guvernării locale se poate face mult mai ușor în condițiile unei situații raportate de nevoile reale decât responsabilizarea Guvernului, care nu deține nici

informațiile, nici mijloacele de-a implementa programe rămase la un nivel generalist și care, la fața locului, se dovedește de multe ori că sunt cel puțin dificil de pus în practică.

Identificarea nevoilor reale implică realizarea de unor diagnoze riguroase a problemelor la nivel local, de către experți acreditați, prin implicarea stakeholderilor locali și a comunităților respective.

Nu în ultimul rând trebuie avut în vedere faptul că Guvernul României implementează deja, prin instituțiile aflate în subordine, o serie de Programe Naționale relevante și pentru nevoile existente în comunitățile de romi (Ex: în domeniul ocupării, locuirii și infrastructurii etc).

Pentru următoarea perioadă Guvernul României își asumă stabilirea unor indicatori specifici pentru cetățenii români aparținând minorității romilor care să fie introduși în Programele deja finanțate, asigurându-se astfel că măsurile de dezvoltare susținute de Guvern vor provoca, în mod obligatoriu, și dezvoltarea resursei umane din interiorul minorității romilor și implicit îmbunătățirea calității vieții acestora.

Analiza situației actuale

Cele 10 domenii identificate în Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2015-2020 implică, fie abordări sectoriale, fie abordări transversale. Pe de altă parte, abordarea trebuie să fie una integrată, să țină cont de relațiile complexe dintre dimensiunile incluziunii sociale.

Strategia pentru romi post 2020 va fi corelată cu dezideratele *Strategiei pentru incluziunea socială și reducerea sărăciei post 2020* (în curs de elaborare), precum și cu *Strategia pentru egalitatea de șanse post 2020*.

Principala legătură cu aceste documente strategice vizează identificarea și adresarea unor grupuri vulnerabile comune: copii și tinerii din familii dezavantajate social (sărace/excluse), NEET-ii, copii și tineri din zone rurale. De asemenea, principiul egalității de șanse va fi aplicat în fiecare dintre componentele sectoriale ale Strategiei, cu focalizare pe abordarea transversală a aplicării măsurilor antidiscriminare, cu focalizare pe dimensiunea etnică a discriminării.

Perspectiva multidimensională a incluziunii sociale include și dimensiunea educațională, iar Strategia pentru romi va identifica zonele de convergență cu *Strategia pentru reducerea părăsirii timpurii a școlii*. Promovarea incluziunii sociale a comunităților marginalizate prin intermediul unei abordări integrate focalizate pe copii „prevăde rolurile importante ale asistenților sociali și ale mediatorilor sanitari și școlari, alături de intervențiile simultane proiectate să întărească serviciile de bază ce promovează îngrijirea și dezvoltarea timpurie pentru copii” (Anexa 1b, p.6).

Abordarea pe care o propunem prin acest Policy Paper pornește de la prezentarea unui tablou general al problematicii romilor, integrate în problematica sărăciei și marginalizării sociale a comunităților de romi. În abordarea direcțiilor sectoriale, precum *Ocupare, Locuire, Sănătate, Educație, Identitate culturală*, vor fi integrate dimensiunile egalității de șanse și antidiscriminării. Pe de altă parte, abordarea nivelului local va cuprinde, pentru fiecare domeniu sectorial, dimensiunea Administrație și dezvoltare comunitară, domeniu ce integrează, pe de o parte, elemente ce adresează dimensiuni sectoriale, precum locuire și infrastructură, dar și elemente ce vizează principiile transversale ale egalității de șanse și nediscriminării. Pe de altă

parte, cooperarea cu administrația locală reprezintă o condiție de bază a reușitei oricărui demers de dezvoltare și incluziune socială, la nivel local.

Sărăcie și marginalizare socială la populația romă

De mai bine de două decenii, fenomenele care primează în analizele cele mai diverse ale situației minorității rome au rămas aceleași: **excluziunea, marginalizarea socială și sărăcia.**

Analiza comparativă a datelor prezentate în două studii de referință. Raportul *Riscuri și inechități sociale în România* (2009), elaborat de Comisia Prezidențială pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice, respectiv, cele prezentate în lucrarea ***Romii din România. De la țap ispășitor la motor de dezvoltare***, apărută în 2013 relevă persistența decalajelor multiple pe toate dimensiunile incluziunii sociale, ceea ce indică eficiența scăzută a politicilor publice care-și asumaseră ameliorarea acestor probleme și reducerea decalajelor. Conform datelor EU-SILC (2011) și Anchetei regionale privind romii (PNUD-Banca Mondială-CE 2011) atunci când caracteristicile generale sunt menținute constant, caracteristica unică „a fi rom” reprezintă un determinant cheie pentru traiul în sărăcie.

Analiza datelor anchetei în gospodării indică faptul că un român prezintă un risc de sărăcie cu 38 % mai mare dacă are origină romă în comparație cu o persoană ne-romă, iar un copil rom prezintă un risc de sărăcie cu 37 % mai ridicat, față de unul nerom. Etnia romă reprezintă un predictor al riscului de sărăcie mai important și decât vârsta, și decât localizarea în rural și chiar decât numărul de copii-predictori importanți ai riscului de sărăcie

Raportul EU-MIDIS II arată că în anul 2016, 80 % din romi continuă să trăiască sub pragul riscului de sărăcie al țării lor (date pentru cele 9 țări europene analizate în acest raport), un rom din trei trăiește într-o locuință fără apă curentă; unul din 10 trăiește într-o locuință fără curent electric; și că un rom din patru (27 %) și un copil rom din trei (30 %) trăiește într-o gospodărie în care un membru al familiei a mers la culcare flămând cel puțin o dată în ultima lună.

Datele colectate de IRES în 2018, deși relevă o îmbunătățire a situației romilor, confirmă menținerea și chiar adâncirea, pe anumite dimensiuni ale incluziunii sociale, a decalajelor populației de romi comparativ cu populația majoritară.

Datele comparative privind sărăcia monetară relevă perpetuarea decalajelor și plasează populația de romi la o distanță(încă) semnificativă față de media națională. Studiul IRES din 2018 arată că 52% dintre romi au, în 2018, venituri sub 1500 lei, în timp ce numai 24% dintre nonromi declară că se află sub acest prag și doar 15% dintre romi au venituri peste 2000 de lei, comparativ cu 52% dintre non romi ce depășesc acest prag.

Comparativ cu 2012, decalajele, deși scad semnificativ relativ la tranșele inferioare și medii de venit (sub 300 de lei, respectiv, 300-700 de lei, 1500-2000 de lei), cresc semnificativ în cazul tranșelor superioare de venit. Deși se înregistrează o creștere semnificativă-de le 0% la 7%, a ponderii romilor cu venituri peste 2000 de lei, decalajul crește de la 4 puncte procentuale la 25.

O abordare complementară, ce integrează problematica sărăciei în contextul definit de principalele dimensiuni ale excluziunii sociale, oferă Atlasul marginalizării urbane și cel al marginalizării rurale, apărute în 2014, respectiv, 2015. Zonele marginalizate implică existența unor comunități aflate în situația de a fi dezavantajate, cumulativ din punct de vedere al

capitalului uman, al ocupării și al locuirii. Localitățile ce cuprind astfel de zone sunt definite drept marginalizate. Chiar dacă hărțile marginalizării nu se suprapun total peste cele ale sărăciei, relația dintre marginalizare și sărăcie este una consistentă cu cea dintre sărăcie și excluziune socială.

Conform studiului amintit, realizat de Banca Mondială în 2014, din totalul populației urbane care s-a auto-identificat de etnie romă la recensământul din 2011, 30,8% trăiește în zone marginalizate. Persoanele care se auto-identifică ca fiind de etnie roma reprezintă circa 27% din totalul locuitorilor din zonele rurale marginalizate. Prin urmare, romii sunt supra-reprezențați în rândul locuitorilor din zonele rurale marginalizate, iar această proporție este de aproape 10 ori mai mare decât proporția națională a romilor auto-identificați în populația totală.

Aproape jumătate dintre zonele rurale marginalizate sunt comunități de romi, de obicei numite *țigănie*, *rudărie* sau *mahala*. Datele recensământului din 2011, analizate în această lucrare arată că, deși comunități de romi (definite ca fiind cele cu 20% sau mai mulți locuitori care se auto-identifică drept romi) există în doar 27% din sate, 29% din sectoarele de recensământ și în 35% din comunele care au zone marginalizate în aproximativ jumătate din totalul unităților teritoriale rurale (sectoare de recensământ, sate sau comune) din România care includ comunități marginalizate, există cel puțin un rezident al zonei respective care se auto-identifică ca fiind de etnie roma.

Profilul marginalizării este unul diferit în cazul comunităților de romi, comparativ cu cele nonrome. În timp ce majoritatea zonelor rurale marginalizate sunt mici, comunitățile de romi tind să fie mai extinse, 86% dintre romii care trăiesc în comunități marginalizate trăiesc în comunități de romi cu mai mult de 250 de locuitori.

Deși rata sărăciei la populația de romi a avut un trend negativ în ultimii 6 ani, decalajele față de rata sărăciei la nivelul populației generale se mențin la un nivel ridicat. Apartenența la etnia romă rămâne și astăzi un predictor important al riscului de sărăcie, mai important decât toate celelalte caracteristici sociodemografice, precum mediul de rezidență, nivelul educațional sau numărul de copii. Profilul comunităților de romi marginalizate este unul structurat, mai degrabă, de criterii ce țin de vulnerabilități asociate, din punct de vedere statistic, apartenenței la această etnie, decât celor ce caracterizează contextul socioeconomic local și zonal.

Pornind de la acest tablou ce cuprinde vulnerabilități multidimensionale-ce vizează capitalul uman, ce cuprinde două dimensiuni esențiale, educația și sănătatea, respectiv, locuirea și ocuparea, reiese necesitatea unei abordări integrate a Strategiei de îmbunătățire a situației romilor, care trebuie să adreseze toate aceste dimensiuni ale excluziunii sociale.

Ocuparea

Conform studiului *Romii din România. De la țap ispășitor la motor de dezvoltare*, realizat pe eșantioane reprezentative de populație romă/neromă, publicat în 2013, situația ocupării romilor era caracterizată la momentul culegerii datelor (2012) de câteva aspecte relevante. Prezența romilor pe piața informală a muncii este una semnificativ mai mare față de populația nonromă (jumătate dintre romi, față de o zecime în cazul neromilor).

Ponderea importantă a romilor pe piața informală a muncii este asociată cu nivelul scăzut al capitalului educațional în ceea ce-i privește cei care activează în economia informală-mai mult de trei sferturi dintre romii care lucrează fără contract forma de muncă au mai puțin de 8 clase, față de mai puțin de jumătate în cazul neromilor.

Veniturile ocazionale sau sezoniere se regăsesc la romi în proporție de peste 45%, comparativ cu doar 5% dintre ”neromi”, care se află într-o astfel de situație.

O altă caracteristică a populației de romi este ponderea semnificativă a persoanelor casnice, triplă față de populația neromă. Persoanele casnice roma au o medie de vârstă mai mica,

comparativ cu cea a persoanelor casnice nerome, ceea ce relevă potențialul de muncă nefolosit al romilor.

La toate acestea se adaugă cuprinderea scăzută în programe de calificare profesională pentru romii din piața informală de muncă, față de participarea populației de neromi la astfel de cursuri. De asemenea, ponderea șomerilor este de trei ori mai ridicată în rândul romilor, iar incidența șomajului de lungă durată este una importantă (mai bine de jumătate dintre șomerii romi își caută un loc de muncă de cel puțin doi ani). Șomerii romi sunt, în medie, mai puțin educați și mai tineri decât șomerii neromi, iar ponderea șomajului feminin în rândul romilor este dublă, comparativ cu cea a șomerilor femeii neromi;

Starea de dependență economică a romilor este relevată de procentul de mai bine de două treimi dintre romi care s-au împrumutat în ultimul an pentru a putea face față cheltuielilor zilnice.

Cele mai afectate de problemele de ocupare sunt femeile rome, cu un nivel de educație sub 8 clase, din mediul rural. Conform Raportului EU-MIDIS II, la nivelul anului 2016, femeile rome înregistrează rate ale ocupării forței de muncă mult mai mici decât bărbații romi – 16 %, comparativ cu 34 %.

Sondajul amintit relevă situația tinerilor romi cu vârsta între 16 și 24 de ani, dintre care, 63 % nu aveau un loc de muncă și nici nu participau la o formă de învățământ sau la activități de Pentru această grupă de vârstă, rezultatele arată, de asemenea, un decalaj considerabil între femei și bărbați, procentul tinerelor rome neîncadrate în muncă și neînscrise în programe educaționale sau de formare fiind de 72 %, față de 55 % în cazul bărbaților.

Ultimele Barometre ale incluziunii romilor au fost realizate în 2012 și 2018. Analiza comparativă 2012-2018 relevă evoluții interesante din perspectiva situației ocupării romilor, în dinamică, dar și din perspectiva comparației cu situația gospodarilor non rome. Deși crește semnificativ ponderea ocupării de tip salarial în gospodăriile de romi (cu mai mult de o treime), diferența față de nonromi, crește, la rândul ei, ca urmare a creșterii mai accelerate a ocupării salariale în gospodăriile de nonromi. În 2018, aproape de două ori mai multe gospodării nonrome au în componență cel puțin un salariat, față de gospodăriile nonrome.

VMG este identificat drept sursă de venit în 1% dintre gospodăriile din eșantionul general (în creștere cu 1 procent, față de 2012) și în 10% dintre gospodăriile din eșantionul de romi (aici creșterea este de 8 procente)!

În concluzie, chiar dacă situația ocupării romilor cunoaște o anumită îmbunătățire, pe anumite componente, diferențele față de populația nonromă cresc în ultimii 6 ani, creșterea economică din această perioadă având un impact pozitiv semnificativ mai mic pentru populația romă, comparativ cu populația, la nivel general. Mai mult, crește ecartul în ceea ce privește ponderea surselor de venit ocazionale, pe cele două tipuri de eșantioane și crește ponderea gospodăriilor fără surse de venit și a celor beneficiare de ajutor social, în cazul gospodăriilor de romi. De asemenea, crește semnificativ importanța banilor primii din străinătate în economia surselor de venit a gospodăriilor de romi. Chiar dacă crește de la 57% la 68% ponderea veniturilor regulate în gospodăriile de romi rămâne una semnificativ mai mică decât la nivelul populației generale (aici ponderea surselor regulate de venit crește, de la 85%, în 2012, la 96%, în 2018).

Programe naționale în domeniul ocupării.

Programul național de ocupare a forței de muncă

Ținte propuse pentru anul 2018:

- cuprinderea în programe de măsuri active a cel puțin 621.005 de persoane.

- cel puțin 439.270 persoane vor fi cuprinse în servicii de medierea muncii
- 344.325 persoane vor beneficia de servicii de informare și consiliere profesională.
- 301.200 persoane vor fi încadrate în muncă, (49% dintre persoanele care vor fi cuprinse în servicii de ocupare

Programul național de ocupare a forței de muncă al ANOFM pentru anul 2018 vizează ocuparea unor persoane care au acces mai greu pe piața muncii , între care, 4.641 persoane de etnie romă;

Pentru anul 2018, în scopul creșterii gradului de ocupare a persoanelor din mediul rural sau a persoanelor din localități urbane care au probleme de reintegrare socială, ANOFM a inclus în Programul național de ocupare a forței de muncă al ANOFM pentru anul 2018:

-Programul 150, special pentru 150 de localități din mediul rural;

-Programul 50, special pentru 50 de localități urbane ;

Criteriile principale care au stat la baza stabilirii localităților au fost: ponderea mare a șomerilor în total populație activă și gradul redus de dezvoltare economică. Prin implementarea acestor programe se estimează ocuparea unui număr total de 11.750 persoane, respectiv 3.750 persoane în localitățile rurale și 8.000 persoane în cele urbane.

Ținând cont că ANOFM este implicată în implementarea Strategiei Guvernului României de Incluziune a persoanelor de etnie roma 2012-2020, s-a propus :

-Programul 140, special pentru comunități cu număr mare de etnici romi. Între măsurile avute în vedere sunt vizate informarea privind serviciile de ocupare în comunitățile cu populație numeroasă de etnici romi, bursa locurilor de muncă și dezvoltarea colaborării cu reprezentanții romilor. Prin acest program special se estimează ocuparea a 2.190 persoane, aprox. 47 % din numărul total al persoanelor de etnie roma propuse a fi ocupate în anul 2018 prin programul național

Pornind de la problemele specifice al romilor privind ocuparea am identificat obiectivele specifice ce operaționalizează obiectivul general al îmbunătățirii accesului pe piața muncii a a cetățenilor români de etnie romă. Obiectivele specifice vizează creșterea ponderii persoanelor de etnie romă ocupate în forme stabile de angajare-contracte pe perioadă nedeterminată, cu normă întreagă, cu focalizare pe creșterea ponderii femeilor roma angajate.

Obiectivul transversal al antidiscriminării va fi operaționalizat în domeniul ocupării prin măsuri de combatere a discriminării în accesarea pieței formale a muncii.

Măsurile propuse pentru îndeplinirea acestor obiective, operaționalizate în indicatori măsurabili, vor deveni țintele asumate ale Strategiei și obiect al mecanismului de evaluare și monitorizare (ANEXA 1) .

Educația

Dreptul la educație este unul dintre drepturile fundamentale ale omului, Recomandarea Consiliului Uniunii Europene din 2013 identifica accesul la educație drept una din ariile cheie în care statele membre trebuie să ia măsuri eficiente pentru a garanta egalitatea de tratament și accesul integral al copiilor romi la educație de calitate și totodată de a se asigura că toți copiii romi termină cel puțin învățământul obligatoriu¹. Printre obstacolele identificate de Consiliul Uniunii Europene în îndeplinirea dezideratelor de mai sus se remarcă în special segregarea școlară, părăsirea timpurie a sistemului de învățământ și slaba participare a copiilor romi la educația timpurie. În acest sens, este nevoie de continuarea sau adoptarea unor măsuri atât

¹ Council of European Union (2013). Council recommendation on effective Roma integration measures in the member states. Brussels, p. 5

mainstream cât și *targetate* pentru reducerea decalajelor, în special în zonele geografice rurale/urbane marginalizate².

În pofida acțiunilor asumate la nivel guvernamental, cu precădere începând cu Strategia de îmbunătățire a situației a situației romilor din 2001, în implementarea de politici care să îmbunătățească accesul la educație al copiilor romi, cele mai multe cercetări relevă în continuare decalajul dintre romi și ne-romi pe niveluri de instruire precum și accesul redus al copiilor romi la educație timpurie în comparație cu cei ne-romi. Chiar dacă au fost implementate măsuri afirmative în domeniul educației (locuri speciale pentru romi în liceu și facultate), sau programe de alfabetizare de tip „A doua șansă” pentru persoanele care depășit cu cel puțin 4 ani vârsta corespunzătoare clasei de școlarizare (program de care au beneficiat mulți romi), se poate observa în continuare decalajul dintre romi și ne-romi în termeni de stoc educațional acumulat. Ultimul recensământ din România (2011) indica că ponderea etnicilor români și maghiari care nu au absolvit nicio școală era de 1% în timp ce ponderea etnicilor romi era de 14%. Din totalul persoanelor considerate analfabete, 229.721, aproape 30% aparțin minorității rome (67.480). În schimb, dacă ponderea etnicilor români cu studii superioare era de 15% (10% în cazul etnicilor maghiari), ponderea etnicilor romi care au absolvit studii superioare era sub 1% (0,8%).

O cercetare mai recentă arată că două treimi dintre etnicii romi fie nu au absolvit nicio clasă fie au absolvit maxim studiile gimnaziale, o pondere de cinci ori mai ridicată decât cea a ne-romilor³. Decalajul se păstrează și în cazul studiilor liceale absolvite, ponderea etnicilor români care au finalizat studiile liceale fiind de trei ori mai ridicată decât cea a etnicilor romi⁴. Același studiu indica că jumătate dintre persoanele de etnie romă cu cel mult 8 clase absolvite fie nu știau să scrie, fie aveau mari dificultăți⁵. Din acest punct de vedere este nevoie în continuare de programe de îmbunătățire a nivelului educațional și reducerea analfabetismului în rândul persoanelor care au depășit vârsta corespunzătoare clasei de școlarizare (de tip „A doua șansă”), iar programele ar trebui să își propună drept ținte participarea a minim 15% beneficiari cetățeni români aparținând minorității rome, în special din mediul rural și comunități urbane/rurale marginalizate.

România nu a înregistrat în ultimii ani progrese în domeniul facilitării accesului copiilor romi la învățământul timpuriu. Cercetările efectuate de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a UE (FRA) în 2011 și 2015 au arătat că în 2011, ponderea copiilor romi care frecventau educația timpurie era de 37%, iar la finele lui 2015, aceasta era de 38%⁶, mult sub pragul de 95% țintit de către ET 2020.

Atât în 2011 cât și în 2015, ponderea copiilor romi care frecventau învățământul obligatoriu era de 78% (față de 95% pentru copii ne-romi din vecinătate). Decalajul se mărește din nou în cazul accesului la învățământul liceal, unde regăsim mai puțin de un sfert dintre elevii romi (22%), comparativ cu populația ne-romă unde ponderea urcă la 80%⁷.

² Council of European Union (2013). Council recommendation on effective Roma integration measures in the member states. Brussels, pp. 5-6

³ IRES (2018). Studiu comparativ a nevoilor comunităților de romi în contextul stabilirii priorităților strategice de intervenție pentru incluziunea socială a acestora. Cluj-Napoca: IRES

⁴ idem

⁵ idem

⁶ FRA și UNDP. (2012). The Situation of Roma in 11 EU Member States. Luxembourg: Publications Office of the European Union; FRA. (2016). EU-MIDIS II. Al doilea sondaj privind minoritățile și discriminarea în Uniunea Europeană. Romii – rezultate selectate. Luxembourg: Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale

⁷ EU-MIDIS II. (2016). Al doilea sondaj privind minoritățile și discriminarea în Uniunea Europeană. Romii – rezultate selectate. Luxembourg: Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale

Chiar și în condițiile în care ratele de participare ale copiilor romi la învățământul preuniversitar sunt mai scăzute decât cele ale copiilor ne-romi, participarea nu înseamnă neapărat și frecventarea regulată a școlii. La începutul anilor 2010, România înregistra cea mai mare pondere a copiilor romi care frecventau neregulat școala (mai puțin de 4 zile pe săptămână).

Un studiu realizat de ONG-ul Agenția Împreună în 70 de comunități de romi compacte a arătat în 76% dintre elevii raportați de școli ca fiind în risc de abandon erau romi⁸. Același studiu observa că în unitățile de învățământ unde ponderea copiilor romi era de 75%, numărul școlilor care înregistrează valori ale abandonului școlar peste media națională este de două ori mai ridicat⁹. În acest sens, este nevoie de programe naționale coordonate de reducere a abandonului școlar atât prin creșterea calității actului educațional (inclusiv în școlile cu copii majoritari romi) cât și prin îmbunătățirea situației socio-economice a gospodăriei, în aspectele care blochează participarea școlară (hrană, haine, condiții de locuire).

Un impediment al accesului la o educație de calitate îl reprezintă tendința de segregare a copiilor romi în școli, fenomen care persistă în continuare în pofida reglementărilor guvernamentale și în particular ale Ministerului Educației care interzic acest lucru. Cercetarea realizată în 2014-2015 de către Agenția Uniunii Europene privind Drepturile Fundamentale indica că în România aproape unul din trei copii romi învață într-o școală unde toți copii sau majoritatea sunt romi. Dacă 8% dintre copii romi învață în școli segregate complet (unde toți copii sunt romi), 21% dintre copii romi învață în școli unde majoritatea copiilor sunt romi¹⁰. Cercetările calitative și cantitative¹¹ au arătat că în școlile segregate pe criterii etnice există mai multe deficiențe: pe măsură ce crește ponderea de copii romi într-o școală, calitatea dotărilor materiale de care dispune aceasta – laboratoare de specialitate, săli de sport, biblioteci, calculatoare -, descrește. De asemenea, școlile cu procent ridicat de romi dispun în mai mică măsură de cadre didactice calificate (27,7% din profesorii din școlile majoritar rome nu au calificare față de 16,5% din cele de non-romi)¹² promovabilitatea la examenul de capacitate este mai mică în cazul școlilor majoritar rome, iar participarea la olimpiade este și ea mai redusă. Școlile sunt adesea supraaglomerate, motivația profesorilor de a lucra cu copii romi este mai redusă, navetismul mai ridicat –din cauza distanței mari până la aceste instituții.

Programe naționale în domeniul educației.

Programul „A doua șansă” are drept scop sprijinirea persoanelor cu vârsta de peste 14 ani care nu au finalizat învățământul gimnazial, astfel încât acestea să își poată completa și finaliza educația de bază din cadrul învățământului obligatoriu, precum și pregătirea pentru obținerea unei calificări profesionale într-un anumit domeniu. Școlarizarea în cadrul Programului „A doua

⁸ Duminică, Gelu, and Ana Ivasiuc. (2010). *O școală pentru toți? Accesul copiilor romi la o educație de calitate*. București: UNICEF.p. 74

⁹ Idem, p. 75

¹⁰ FRA, (2016) "EU-MIDIS II. Al doilea sondaj privind minoritățile și discriminarea în Uniunea Europeană. Romii – rezultate selectate," Luxemburg: Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale p. 32

¹¹ Laura Surdu, Eniko Vincze și Marius Wamsiedel, (2011). "Roma School Participation, Non-Attendance and Discrimination in Romania," București: UNICEF, Gelu Duminiță și Ana Ivasiuc, (2010) "O școală pentru toți? Accesul copiilor romi la o educație de calitate," București: UNICEF, Cătălin Augustin Stoica, și Marius Wamsiedel. (2012). "Inequity and Inequality. Teacher Absenteeism, Romani Pupils and Primary Schools in Romania," Budapest: Roma Education Fund

¹² Cătălin Augustin Stoica și Marius Wamsiedel. (2012). "Inequity and Inequality: Teacher Absenteeism, Romani Pupils, and Primary Schools in Romania," Budapest: Roma Education Fund, p. 59

UNIUNEA EUROPEANĂ

Programul Operațional Capacitate Administrativă
Competența face diferență

Instrumente Structurale
2014-2020

șansă” pentru învățământul secundar inferior, se desfășoară pe durata standard de 4 ani, prin cursuri organizate săptămânal, îmbinând pregătirea în domeniul educației de bază cu pregătirea pentru obținerea calificării profesionale. Programul are o durată flexibilă. Durata standard de școlarizare se poate micșora pentru fiecare elev în parte, în funcție de competențele demonstrate atât în domeniul educației de bază, cât și în cel al pregătirii profesionale.

Programul național de protecție socială ”Bani de liceu” se adresează elevilor care provin din familii ale căror venit brut pe membru nu depășește 500 de lei, precum și elevii ce beneficiază de o măsură de protecție. Începând cu anul școlar 2018 – 2019, fiecare beneficiar selectat în cadrul programului primește lunar 250 lei, cu condiția frecventării cursurilor școlare. Indicatori relevanți pentru evaluarea rezultatelor programului asupra situației liceenilor de etnie romă:

- Numărul și ponderea elevilor de etnie romă în totalul beneficiarilor programului
- Numărul și tipul unităților școlare în care studiază tineri romi beneficiari ai programului

Programul ”Școală după școală” se adresează elevilor din învățământul primar și secundar și își propune oportunități de învățare și dezvoltare a competențelor, reprezentând un program complementar programului școlar obligatoriu. Pentru comunitățile cu pondere însemnată a populației de etnie romă, o serie de indicatori sunt relevanți pentru impactul derulării programului:

- numărul total al comunităților de romi unde sunt organizate activități specifice ”Școala după școală”
- numărul total și ponderea copiilor romi (în totalul beneficiarilor) la nivelul acestor comunități
- tipul activităților derulate în cadrul programului în comunitățile de romi

Programul „Lapte și corn” a fost inițiat ca program național, în 2002, iar din anul 2007, o parte din cheltuielile pentru furnizarea laptelui au început să fie rambursate din fonduri europene, România ajungând, în anul școlar 2012-2013 la o valoare a rambursării de 10,6 milioane euro. Programul se adresează preșcolarilor din grădinițele de stat și private și elevilor din învățământul primar și gimnazial de stat și privat și prevede acordarea zilnic de lapte (UHT și pasteurizat) sau produse lactate.

În anul Școlar 2009-2010, a început derularea Programului „Fructe în Școli” a cărui implementare presupune, pe lângă distribuția de fructe și/sau legume și măsuri educative. Beneficiarii programului sunt elevii din învățământul primar și gimnazial de stat și privat. În cadrul programului s-au distribuit mere pentru perioade de maximum 100 de zile de școlarizare și s-au organizat vizite la ferme și stațiuni de cercetare, concursuri cu premii, activități de grădinit în curtea școlii, ca măsuri educative adiacente distribuției de mere.

Programul rechizite școlare se adresează elevilor ce trăiesc în familii ce obțin venituri de sub 50% din salariul minim pe membru de familie. Valoarea pachetului de rechizite școlare este de 25 de lei pentru elevii din ciclul primar, respectiv, 30 de lei pentru elevii din ciclul gimnazial.

Obiectivul transversal al antidiscriminării, ce cuprinde în domeniul educației și forma specifică a desegregării, este operaționalizat în obiectivul specific **ce își propune dezvoltarea**

unui program național de sprijin, identificare, monitorizare în vederea reducerii segregării școlare realizate pe orice criteriu, cu un focus special pe criteriul etnic.

Pe lângă obiectivul transversal amintit mai sus, pentru domeniul educație am identificat trei obiective specifice majore ce operaționalizează obiectivul general al creșterii adresabilității sistemului educațional către cetățenii români aparținând minorității rome:

1. Creșterea adresabilității sistemului educațional către cetățenii români aparținând minorității rome care au depășit vârsta corespunzătoare clasei de școlarizare;
2. Îmbunătățirea situației socio-economice în aspectele care blochează incluziunea educațională (hrană, haine, condiții de locuire, stare de sănătate etc.);
3. Creșterea accesibilității programelor de tip after school în comunitățile dezavantajate

Indicatorii ce vor fi monitorizați și mecanismul de monitorizare în domeniul Educație se regăsesc în Anexa 2

Sănătatea

Câțiva indicatori de mortalitate și morbiditate sunt, mai cu seamă, problematici în rândul populației de romi. Mortalitatea infantilă în populația generală și în populația de romi este ridicată în România față de celelalte țări europene. Deși tendința națională este de scădere, 9,4 decese %o născuți-vii în 2011, România rămâne totuși cu cea mai mare rată din țările UE 28 și de 2,4 ori peste media europeană (~4%o în 2011) (Eurostat). În rândul copiilor romi de 0-1 an, riscul mortalității infantile este și mai mare, de 4 ori mai mare decât în populația generală.

Rata de vaccinare a copiilor romi este mai scăzută decât rata copiilor neromi. Aproape jumătate (45,7%) dintre copiii romi nu beneficiază de vaccinarea gratuită furnizată de Ministerul Sănătății în cadrul Programului Național de Imunizări. Acest fapt se datorează, fie refuzului de vaccinare, fie lipsei de informare sau educație a mamelor roma fie deficiențelor serviciilor din asistența medicală primară, care nu monitorizează corect copiii nevaccinați.¹³

Mortalitatea maternă este, de asemenea, una ridicată în rândul femeilor roma. Riscul de deces matern la naștere în România este de circa cinci ori mai mare decât în UE, dar mortalitatea maternă în rândul femeilor rome este de 15 ori mai mare comparativ cu media națională¹⁴.

Sarcinile timpurii sunt frecvente în cazul fetelor roma de 14-17 ani -33%, față de doar 3% în cazul majoritarilor de aceeași vârstă. Supravegherea medicală în timpul sarcinii este mai scăzută în rândul romilor decât la populația majoritară, un procent de 18% dintre femeile rome declară că în timpul sarcinilor nu au fost niciodată la doctor. Același raport remarcă o deosebire între obiceiurile de igienă zilnică între romi și majoritari și relevă un potențial mai mare de transmitere pentru bolile transmisibile în rândul romilor. Datele sugerează necesitatea unor campanii de conștientizare și prevenție în rândul romilor.

Conform studiului UNDP / Banca Mondială (2012)¹⁵, doar 2,6% dintre romii din România depășesc 65 de ani, comparativ cu 18% în rândul populației generale. Speranța de viață a minorității rome este în medie cu 6 ani mai mică decât a restului populației de neromi din România. Conform aceluiași studiu, starea de sănătate a populației rome este mai precară comparativ cu restul populației; în special în cazul femeilor rome, problemele de sănătate sunt mai frecvente și apar la vârste mai tinere.

¹³ UNICEF, 2012, Roma Early Childhood Inclusion Overview Report

¹⁴ UNDP: Data on Roma: Romania, 2013, "Criza ascunsă din sănătate: Inegalități în domeniul sănătății și date dezagregate", Centrul European pentru Drepturile Romilor

¹⁵ UNDP: Data on Roma: Romania, 2013, "Criza ascunsă din sănătate: Inegalități în domeniul sănătății și date dezagregate", Centrul European pentru Drepturile Romilor

Studiul UNDP arată de asemenea o utilizare redusă a serviciilor de sănătate de către romi, 42% dintre romi declară că nu solicită asistență medicală atunci când au nevoie. Studiul constată o suprautilizare a serviciilor de urgență și ambulanță și prin urmare apelul la medic în cele mai multe dintre cazuri, în cazul urgențelor.

Conform sondajului IRES (2018)¹⁶, numărul romilor care susțin că nu au beneficiat de îngrijire de specialitate în spital scade de la 21% în 2012 la 12% în 2018. Lipsa banilor și lipsa de acces la asistență medicală de specialitate sunt principalele motive invocate.

Sondajul citat relevă faptul că, în timp ce 71% dintre majoritari își fac controlul medical anual, acest lucru este valabil numai pentru 39% dintre romi.

Starea de sănătate a populației de romi este determinată de o multitudine de factori; accesul la servicii de sănătate este doar o parte din contribuția la îmbunătățirea stării de sănătate a populației de romi. Condițiile de locuire, accesul la o hrană corespunzătoare, nivelul de educație, stilul de viață contribuie la starea de sănătate a populației. Fără reducerea gradului de sărăcie și creșterea nivelului de educație a populației de romi nu se poate vorbi despre îmbunătățirea substanțială a indicatorilor de sănătate a romilor.

Comunitățile în care trăiesc cetățenii români aparținând minorității rome sunt diverse. Prin urmare măsuri locale propuse au avut în vedere condițiile de viață ale romilor în funcție de situația particulară a acestora.¹⁷

Este important ca direcțiile de acțiune și măsurile propuse pentru îmbunătățirea stării de sănătate a romilor propuse în continuare pentru perioada 2021-2027 să țină cont de măsurile dispuse anterior, să aibă o componentă centrală dar și locală și să fie congruente cu cele din Strategiile și planurile naționale, inclusiv Strategia Națională de Sănătate 2014-2020, componenta roma.

Strategia Națională de Sănătate 2014 – 2018 reprezintă instrumentul cadru destinat să orienteze politicile de sănătate implementate de către România către nevoile specifice ale populației și sistemului medical, în contextul general al direcțiilor asumate de către Uniunea Europeană prin Strategia 2020 (Health 2020). Strategia se circumscrie scopului de îmbunătățire a stării de sănătate a populației României și este elaborată plecând de la șase principii de bază: acces echitabil la servicii esențiale, cost – eficacitate, fundamentare pe dovezi, optimizarea serviciilor de sănătate, descentralizare, parteneriat cu toți actorii ce pot contribui la îmbunătățirea stării de sănătate. Pe dimensiunea adresabilității strategiei la problemele specifice întâlnite în cazul populației roma, documentul prevede, ca obiectiv specific, dezvoltarea serviciilor de asistență comunitară, integrate și comprehensive, destinate în principal populației vulnerabile, inclusiv roma. Primii pași în acest sens au fost făcuți prin înființarea profesiilor de asistent medical comunitar și de mediator sanitar, însă sistemul de servicii de asistență medicală comunitară este departe a de fi funcțional, întâmpinând probleme multiple. Strategia prevede o serie de alte obiective specifice, cu adresabilitate la nivelul tuturor categoriilor de populație, dar semnificative pentru problemele de acces ale populației roma la servicii medicale:

- Îmbunătățirea stării de sănătate și a nutriției mamei și copilului și reducerea riscului de deces infantil și matern
- Protejarea sănătății populației împotriva principalelor boli care pot fi prevenite prin vaccinare

¹⁶ IRES, 2018, Studiu comparativ a nevoilor comunităților de romi în contextul stabilirii priorităților strategice de intervenție pentru incluziunea socială a acestora

¹⁷ Guvernul României, 2014, Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2014-2020

¹⁸ <http://www.ms.ro/wp-content/uploads/2016/10/Anexa-1-Strategia-Nationala-de-Sanatate-2014-2020.pdf>

- Reducerea morbidității și mortalității prin tuberculoză
- Creșterea eficacității și diversificarea serviciilor de asistență medicală primară
- Consolidarea serviciilor ambulatorii de specialitate
- Îmbunătățirea accesului populației la servicii medicale de urgență

Ceva mai specifică, prin țintirea situației populației roma, Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2014 -2020, identifică patru obiective majore pentru ghidarea intervenției publice destinată îmbunătățirii stării de sănătate a populației roma:

- Îmbunătățirea accesului cetățenilor români aparținând minorității rome la servicii de sănătate de bază, preventive și curative, integrate și de calitate.
- Reducerea riscurilor și prevenirea îmbolnăvirilor asociate modelelor de mortalitate și morbiditate prevalente în populația romă.
- Creșterea capacității autorităților locale în procesul de identificare a nevoilor de sănătate, dezvoltare și implementare a programelor/ intervențiilor de sănătate adresate comunităților cu romi, monitorizarea și evaluarea acestora.
- Prevenirea discriminării cetățenilor români aparținând minorității rome care accesează serviciile de sănătate.

Între măsurile promovate prin Strategia de incluziune a cetățenilor români de etnie romă se regăsesc (pentru o prezentare mai detaliată a acestora :

- Continuarea înființării de centre comunitare pilot
- Îmbunătățirea cadrului normativ de funcționare a asistenței comunitare în sănătate
- Extinderea la nivel național a rețelei de centre comunitare care furnizează servicii de bază integrate
- Dezvoltarea capacității instituționale a furnizorilor de servicii de sănătate la nivel comunitar
- Informarea cetățenilor romi asupra dreptului la pachetul minim de servicii de care beneficiază persoanele care nu sunt asigurate în sistemul asigurărilor sociale de sănătate
- Creșterea acoperirii vaccinale la copiii din categoriile vulnerabile
- Implementarea de programe de prevenire a bolilor transmisibile
- Informarea și consilierea femeilor și fetelor privind sănătatea reproducerii

Începând cu anul 2017, Ministerul Sănătății a finanțat, prin sume direcționate de la bugetul de stat și din alte surse, prin 15 programe naționale cu obiective specifice, șapte dintre acestea putând fi subsumate și politicilor de îmbunătățire a stării de sănătate a populației din categoriile vulnerabile, inclusiv populația roma:

- Programul național de vaccinare;
- Programul național de supraveghere și control al bolilor transmisibile prioritare;
- Programul național de prevenire, supraveghere și control a infecției HIV;
- Programul național de prevenire, supraveghere și control al tuberculozei;
- Programul național de monitorizare a factorilor determinanți din mediul de viață și muncă;
- Programul național de evaluare și promovare a sănătății și educație pentru sănătate;
- Programul național de sănătate a femeii și copilului.

Țintele asumate prin aceste strategii, deși cuprinzătoare și detaliate, sunt departe de a fi atinse. Evaluarea implementării acestor măsuri este dificil de realizat în momentul de față, însă, pe baza datelor preliminare existente putem asuma că multe dintre obiectivele propuse sunt

departe de a fi atinse, indiferent dacă ne referim la măsurile preconizate prin Strategia Națională de Sănătate, sau la cele descrise de către Strategia de incluziune socială a cetățenilor români aparținând minorității rome.

Pentru producerea unor efecte notabile în ceea ce privește îmbunătățirea stării de sănătate a populației vulnerabile, de etnie romă, este necesară acțiunea concertată pe toate direcțiile de acțiune prin strategiile în vigoare, însă, pe termen scurt, considerăm că este utilă urmărirea cu prioritate a unor măsuri de maximă relevanță la nivel național și local, operaționalizate în indicatorii cuprinși în mecanismul de evaluare și monitorizare (Anexa 3), ce pot fi sintetizate prin:

1. Creșterea numărului de copii roma vaccinați
2. Reducerea numărului de avorturi la femeile roma și dezvoltarea planning-ului familial
3. Îmbunătățirea asistenței comunitare în comunitățile cu romi
4. Creșterea accesului la utilități a populației roma (apă curentă în locuință și toaletă)

Protecția copiilor

În ceea ce privește protecția copiilor, se disting două dimensiuni principale pe baza cărora se poate descrie situația existentă. Vorbim, pe de o parte, despre politicile și programele de tip general, destinate protecției copiilor, indiferent de situația în care se află aceștia, și despre măsurile specifice adesea exclusiv copiilor aflați în situații ce implică diverse forme de protecție.

Pe componenta dezinstituționalizării copiilor ce beneficiază de diverse forme de protecție, România a înregistrat progrese importante în ultimii ani, în special prin consolidarea rețelei de asistenți maternali și integrarea minorilor în comunitate. Procesul de reformare a sistemului de protecție, asumat prin aderarea la Uniunea Europeană, a implicat mutarea accentului de la politici ce implică instituționalizarea beneficiarilor către politici de prevenție a abandonului și de facilitare a reîntoarcerii minorului în mediul familial și în comunitate. La finele lunii martie 2019, în sistemul de protecție specială, erau înregistrați 52 de mii de copii, din care 32% beneficiau de sprijin în regim rezidențial¹⁹. La nivel de evoluție, numărul total al beneficiarilor acestor forme de protecție s-a redus considerabil în ultimii ani: 82 de mii de beneficiari în 2004, 67 de mii de beneficiari în 2009, 58 de mii în 2014. Prin modificările recente aduse Legii nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copiilor se urmărește urgentarea ultimei etape de reformare sistemului clasic de protecție a copilului și reasezarea acestuia pe noi fundamente. În acest sens, legislația prevede implementarea a trei măsuri substanțiale în 2020 și 2021: încetarea plasării minorilor în centre rezidențiale de tip clasic (de la 1 ianuarie 2020), închiderea centrelor de plasament de tip vechi (1 ianuarie 2021) și încurajarea plasamentului în familie și integrarea copilului în comunitate.

Pe dimensiunea politicilor de protecție a copilului aflat în mediul familial vorbim despre situații mult mai diverse. Intervenția publică prin politici și programe este limitată de o serie de factori ce țin de lipsa unui mecanism adecvat de monitorizare a stării minorilor aflați în situații de risc. De regulă, situațiile în care drepturile copilului sunt încălcate, fiind necesare măsuri de suport, ajung în atenția instituțiilor abilitate doar în cazul în care aceste cazuri sunt evidențiate de activitatea autorităților sau sunt semnalate de către membrii comunităților. Strategia Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului pentru perioada 2014 – 2020 stabilește trei obiective generale de relevanță majoră pentru domeniul protecției copilului:

¹⁹ Ministerul Muncii și Justiției Sociale, 2019, *Buletin statistic în domeniul muncii și protecției sociale în trimestrul I 2019*. http://www.mmuncii.ro/j33/images/buletin_statistic/2019/Copil_I2019.pdf

- a) Îmbunătățirea accesului tuturor copiilor la servicii de calitate, care implică nevoia de dezvoltare a sectorului serviciilor sociale adresate copiilor aflați în diferite situații de vulnerabilitate. Principalele obiective specifice asumate în acest sens vizează creșterea gradului de acoperire cu servicii la nivel local, creșterea calității acestora și întărirea capacității de monitorizare a situațiilor în care se află minorii;
- b) Respectarea drepturilor copiilor și promovarea incluziunii sociale a celor aflați în situații de vulnerabilitate. Pe componenta economică, acest obiectiv presupune asigurarea unui minim de resurse pentru toți copiii, prin dezvoltarea unui program național anti-sărăcie. Pe dimensiunea anti-discriminare, Strategia își propune asigurarea e șanse egale pentru copiii romi și cei neromi, precum și între cei cu dizabilități și cei ce nu se află în situații de acest tip. O atenție deosebită este acordată componentei dedicate prevenirii sarcinilor nedorite apărute la adolescente, prin asigurarea de servicii de informare și consiliere specializate.
- c) Prevenirea și combaterea oricăror forme de violență. Acest obiectiv vizează, pe de o parte, promovarea non-violenței prin campanii de informare și conștientizare adresate atât copiilor, dar și părinților și membrilor comunităților și scăderea expunerii minorilor conținut media violent.

În linie cu țintele asumate prin Strategia Națională pentru Protecția Drepturilor Copiilor, Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rom (2014 – 2020) menționează printre obiectivele strategice nevoia de îmbunătățire a situației sociale a categoriilor de populației vulnerabilă pe o serie de domenii cheie: protecția copilului, dezvoltare comunitară, justiție și ordine publică. În domeniul infrastructurii și serviciilor sociale, pe componenta dedicată protecției copilului, documentul acordă importanță educării adolescenților și părinților în spiritul valorilor familiale, dezvoltării serviciilor de prevenire a separării copilului de familie și de creștere și educare a acestuia în comunitate, precum și organizării de programe și campanii destinate prevenirii abuzului, neglijării și violenței asupra copilului.

Programe naționale cu relevanță în domeniul protecției drepturilor copiilor:

Programul național de sănătate a femeii și copilului se compune din subprogramul de nutriție și sănătate a copilului și subprogramul de sănătate a femeii. Pe componenta adresată copiilor, principalii indicatori ce pot fi monitorizați cu privire la impactul acestuia la nivelul comunităților de romi sunt:

- numărul și tipul derulate la nivelul comunităților de romi;
- numărul total al beneficiarilor la nivelul comunităților de romi, din care copii;
- numărul de nou născuți testați în cadrul programului, pe diferite tipuri de teste;
- numărul unităților sanitare monitorizate în cadrul programului.

Programul național de evaluare și promovare a sănătății și educație pentru sănătate își propune îmbunătățirea stării de sănătate a populației prin promovarea unui stil de viață sănătos și combaterea principalilor factori de risc. Principalele activități organizate în cadrul programului vizează derularea de campanii de informare și promovare a unei alimentații sănătoase și a activităților fizice, campanii de promovare a normelor de igienă personală, campanii de combatere a consumului de alcool și droguri și campanii de educare privind reducerea riscului de infecție cu diverși patogeni. Principalii indicatori privind derularea programului la nivelul comunităților de romi:

UNIUNEA EUROPEANĂ

Programul Operațional Capacitate Administrativă
Competența face diferență!

Instrumente Structurale
2014-2020

- numărul și tipul campaniilor derulate la nivelul comunităților de romi
- numărul total al beneficiarilor campaniilor derulate în comunitățile de romi, din care minori;

Programul "Școală după școală", prezentat în secțiunea dedicată domeniului Educație;

Programul național de protecție socială "Bani de liceu", prezentat în secțiunea dedicată domeniului Educație;

Programul de interes național "Creșterea capacității serviciilor publice de asistență socială din unele unități administrativ-teritoriale", planificat pentru perioada 2018-2020, asigură suport tehnic și susține angajarea a 1000 de asistenți sociali în comunele în care nu au fost înființate, până la acest moment, servicii publice de asistență socială. Principalii indicatori de monitorizare și evaluare a derulării acestui program la nivelul comunităților de romi vizează:

- Numărul de posturi de asistenți sociali nou înființate în U.A.T.-urile cu pondere însemnată a populației roma
- Numărul total de beneficiari ai serviciilor furnizate la nivelul acestor U.A.T.-uri, dintre care romi și minori romi
- Tipul de servicii furnizate în comunitățile de romi și serviciile specifice adresate copiilor

Locuire

Dreptul la locuire este parte din drepturile fundamentale ale omului, din tratatele europene la care România a aderat și din Constituția României. Guvernul României urmărește îndeplinirea obligațiilor de respectare a demnității umane prin asigurarea unui adăpost adecvat și de eliminare a decalajelor dintre romi și majoritari prin dezvoltarea de programe de locuire, combaterea locuirii insalubre și a situațiilor de risc de mediu precum și eliminarea discriminării în materie de locuire.

Situația locuirii romilor

Domeniul *locuire* a beneficiat de mai puține studii de-a lungul anilor decât celelalte domenii, dar pasul înainte în culegerea de date și în stabilirea unei metodologii de analiză pentru multe dintre situațiile de locuire care fac obiectul acestei strategii s-a produs odată cu publicarea Atlasului Zonelor Urbane Marginalizate din România (Banca Mondială, 2015) și a Atlasului Zonelor Rurale și a Dezvoltării Umane Locale din România (Teșliuc, Grigoraș, Stănculescu, 2016).

Componenta etnică a acestor arii cu probleme de marginalizare, dar și de locuire este și mai mult scoasă în evidență prin studiul SocioRoMap (ISPMN, 2017). Acesta din urmă a identificat faptul că mai mult de jumătate dintre romi locuiesc în comunități compacte sau în așezări cu o majoritate de romi și a cartat peste 2300 dintre acestea.

Pe lângă aceste studii care conțin date la nivel național există o relativ bogată literatură care descrie situații locale de excluziune spațială sau cazuri de discriminare a locuirii. Situația locuirii insalubre și periculoase este descrisă în amănunt într-o lungă serie de documente guvernamentale și academice. Astfel, lucrarea *Tipologii de locuire ale populației de romi* (MDRAP, UAUIM, 2005), enumeră tipuri și cazuri de locuire neconformă, la fel *Metodologie de îmbunătățire a locuirii în zone afectate de degradarea locuirii și de excluziune socială* (MDRAP, ATU, 2008), urmată de *Locuirea insalubră* (MDRAP, UAUIM, 2012). Multe alte

lucrări academice relevă situația gravă a locuirii romilor: Romii în România (Zamfir, 2002), Sărac lipit, caut altă viață (Stănculescu, 2004), Locuirea și sărăcia extremă (Berescu, 2006), Comunități ascunse (Botonogu, 2011) etc. Imaginea care se desprinde din cercetări este cea a unui arhipelag de așezări substandard, insalubre și cu grave probleme de stabilitate structurală, lipsite de acces la utilitățile publice și aflate în locuri expuse condițiilor de hazard de mediu.

Conform studiului efectuat de IRES în 2018, locuirea romilor din România este mult în urma standardelor de locuire naționale și mult sub media tuturor indicatorilor statistici. Studiul are avantajul de a compara datele recente cu cele culese în 2012 de același institut. Deși datele arată o îmbunătățire comparativă a situației între ani, distanța față de standardele curente sau față de valorile statistice curente este foarte mare. Astfel: 58% dintre romi declară că au locuință cu proprietate personală cu acte, față de 87% în cazul românilor. Ceea ce este îngrijorător este faptul că restul nu se regăsesc numai în locuințe sociale sau în locuințe închiriate ci, într-o proporție importantă, în locuințe informale. Studiul Urbanproiect (INCD, 2013) estimează la 64.000 numărul familiilor și la peste 200.000 numărul persoanelor aflate în această situație.

Deși numărul mediu de copii este de 3 ori mai mare decât în cazul românilor, 61% dintre romi locuiesc în 1-2 camere, față de 43% în cazul majoritarilor. Jumătate dintre majoritari au 3-4 camere, în timp ce în cazul romilor ponderea este de numai 34%. Un procent de 45% dintre romi locuiesc în spații sub 50 mp, față de numai 29% în cazul populației majoritare. Supraaglomerarea este un indice esențial în identificarea sărăciei extreme, din păcate, lipsa documentelor legale pentru multe dintre case face extrem de dificilă culegerea unor date exacte cu privire la fenomen.

Proporția locuințelor racordate la apă curentă, gaze, canalizare, apă caldă, termoficare este dublă în cazul populației majoritare față de cea a romilor. Dotarea locuințelor cu aparatură electrică, de gătit este relativ similară, cu un ușor avantaj pentru populația majoritară. De remarcat, creșterea gospodăriilor conectate la Internet de la 15% în 2012 la 37% în 2018. Crește de asemenea numărul romilor care au baie cu cadă sau duș, WC de la 37% în 2012 la 47% în 2018. Scade numărul romilor care declară că au WC în curte de la 61% în 2012 la 49% în 2018. Este de remarcat că dezvoltarea generală a României se petrece mai lent în zonele locuite de romi.

Dacă în cazul populației majoritare 61% locuiesc în apartamente confort 1, în cazul romilor ponderea este de numai 23%, restul fiind în locuințe de confort doi, trei sau patru. Drumul de acces în apropierea casei este asfaltat pentru 90% din casele românilor, în timp ce pentru romi este de numai 68%, iar 24% dintre romi au un drum pietruit în apropierea casei. Pentru 8% dintre ei, drumul este de pământ. Aproximativ 41% dintre romi locuiesc la marginea localității față de numai 14%, în cazul majoritarilor. (IRES, 2018)

Pornind de la situația prezentată mai sus, am identificat 5 obiective specifice de îmbunătățire a situației romilor pe dimensiunea **Locuire**:

- 1 Legalizarea locuirii informale
- 2 Îmbunătățirea condițiilor de locuit,
- 3 Combaterea locuirii insalubre și a riscurilor asociate locuirii,
- 4 Desegregare și destigmatizare,
- 5 Controlul situațiilor de evacuare.

Indicatorii aferenți, mecanismul și actorii implicați în evaluarea și monitorizarea acestora sunt prezentați în Anexa 5.

UNIUNEA EUROPEANĂ

Identitate

Ultimul recensământ din România indică un număr de 621,573 (3,1%) de cetățeni români aparținând minorității rome, o creștere cu aproape 100,000 față de anul 2002. Estimările privind numărul cetățenilor români care aparțin minorității rome nu sunt concordante. Prima cercetare realizată în România după 1989 privind condițiile socio-economice ale populației de romi a utilizat o metodologie bazată atât pe autoidentificare, cât și pe heteroidentificare, înaintând o estimare maximală de aproximativ 1 milion de romi²⁰.

Mai târziu, utilizând o metodologie mai riguroasă de cercetare, ICCV a estimat numărul romilor la 1,5 milioane, din care 35% fiind hetero-identificați²¹. Ulterior, pe baza unui cercetări la nivel comunitar, Dumitru Sandu a propus o estimare ce varia între 730,174 și 968,275 de romi care „probabil se autoidentifică ca aparținând minorității rome”²².

Dintre persoanele care și-au declarat etnia romă la recensământ, 244.503 (39,3%) au declarat că au drept limbă maternă limba romani, marea parte a acestora, circa 150.000 persoane, adică 61,3% din totalul celor 244.503 persoane care au declarat că limba maternă este romani, locuind în mediul rural. Cercetarea realizată de IRES²³ la finele anului 2018 revela că aproape 90% dintre respondenții din eșantionul auto și heteroidentificat de romi se autoidentificau drept romi (din care 33% se identificau de un neam aparte). Aproape o treime dintre romi a declarat limbii romani drept limba maternă.

Conform actualei strategii de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome (2014-2020), principalele direcții de acțiune în domeniul promovării identității cetățenilor români aparținând minorității rome constă în „folosirea și păstrarea limbii/limbilor minoritare, păstrarea/dezvoltarea culturii scrise și a mass-media etnice, conservarea patrimoniului material (colecții muzeale și etnografice), păstrarea patrimoniului imaterial (artele spectacolului, meșteșuguri tradiționale, tezaure umane vii, sărbători, festivaluri)”²⁴.

Guvernele României au făcut pași instituționali importanți în promovarea acestor obiective. În 2003 a fost înființat Centrul Național de Cultură al Romilor (CNCR) în subordinea Ministerului Culturii și Patrimoniului Național, având ca obiectiv central al activității sale conservarea și promovarea culturii tradiționale rome. În 2013, CNCR trece din subordinea Ministerului Culturii în subordinea Agenției Naționale pentru Romi. Sub egida CNCR și a altor instituții din subordinea Secretariatului General al Guvernului (ex. Departamentul de Relații Interetnice) au fost finanțate numeroase evenimente culturale din folclorul și cultura romani, precum și emisiuni în cadrul posturilor de televiziune și radio în care sunt prezentate istoria și cultura romilor. Tot în 2013 ia naștere și Muzeul Culturii Romilor din România, ca un instrument de promovare a culturii romilor – istorie, rituri, obiceiuri etc și de combatere a stereotipurilor și prejudecăților asociate cetățenilor români aparținând minorității rome. La începutul anului 2019 s-a semnat decretul de promulgare a legii privind instituirea Zilei Limbii Romani pe data de 16 iunie.

Aceste măsuri vin în completarea celor promovate deja de Ministerul Educației Naționale: **pregătirea cadrelor didactice pentru perfecționarea în cunoștințe de limba**

²⁰ Cătălin Zamfir și Elena Zamfir, (1993). *Țiganii între ignorare și îngrijorare*. București: Alternative pp. 59-64

²¹ Cătălin Zamfir și Marian Preda, (coord) (2002). *Romii în România*. București: Expert, pp. 13-14

²² World Bank, (2005) "Roma Social Mapping. Targeting by a Community Poverty Survey," Washington: World Bank

²³ IRES (2018). Studiu comparativ a nevoilor comunităților de romi în contextul stabilirii priorităților strategice de intervenție pentru incluziunea socială a acestora. Cluj-Napoca: IRES

²⁴ ANR. (2015). *Strategia Guvernului României De Incluziune A Cetățenilor Români Aparținând Minorității Rome Pentru Perioada 2014-2020*, p. 15

UNIUNEA EUROPEANĂ

Programul Operațional Capacitate Administrativă
Competența face diferență!

Instrumente Structurale
2014-2020

romani, principiile școlii incluzive, a cunoașterii și aplicării elementelor de istorie, cultură a romilor, precum și publicarea de manuale de limba și literatură romani și materiale auxiliare în limba romani pentru ciclul primar și secundar.

Pentru a întări și sprijini promovarea identității cetățenilor români aparținând minorității rome este nevoie de continuarea măsurilor afirmatorii în domeniul educației: formarea cadrelor didactice pentru predarea limbii romani, extinderea rețelei de unități de învățământ (grădinițe/clase) cu predare în limba maternă romani, inclusiv prin abordări bilingve în predare, în perioada de debut (romani – română; romani – maghiară etc.), respectiv a orelor de limbă, istorie, tradiții și educație muzicală în limba romani. De asemenea, este necesară continuare a promovării elementelor de identitate culturală ale cetățenilor români aparținând minorității rome prin intermediul publicațiilor, festivalurilor, pieselor de teatru, emisiunilor radio/tv, sărbătorilor finanțate de către instituțiilor publice centrale și locale.

Indicatorii monitorizați și mecanismul de monitorizare aferent domeniului *Identitate* sunt prezentate în Anexa 6.

